

23. 2. 2015

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Odporovatelné právní jednání v novelizovaném insolvenčním zákoně

Insolvenční zákon („IZ“) preferuje - a po jeho poslední novele provedené zákonem č. [294/2013](#) Sb., která je účinná od 1. ledna 2014 („novela“), to budiž podtrženo - neúčinnost právních jednání na základě jejich odporovatelnosti (a nikoliv tedy neúčinnost ze zákona). To vyjadřuje ust. § 235 odst. 2 IZ, dle něž se neúčinnost dlužnickových právních jednání zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu o žalobě insolvenčního správce, kterou bylo odporováno dlužnickovým právním jednáním (dále jen "odpůrcí žaloba").[1] Právě toto ustanovení bylo novelou zasaženo zvláště podstatně.

Jeho novelizace totiž spočívá v tom, že odpůrcí žalobou mají být napadána zásadně veškerá věřitele zkracující právní jednání učiněná dlužníkem, a to včetně těch, která učinil po zahájení insolvenčního řízení (výjimka z tohoto pravidla je nově obsažena toliko v ust. § 246 odst. 2 IZ). Novela tak přináší odklon od stávajícího pojetí právních jednání učiněných po zahájení insolvenčního řízení, která byla při naplnění předpokladů vyplývajících z ust. § 111 IZ pokládána za neúčinná ze zákona.

Podle ust. § 236 odst. 1 věta za středníkem IZ pak platí, že v insolvenčním řízení dlužníkovo plnění z neúčinných právních jednání náleží do majetkové podstaty.[2]

Sporné otázky, se kterými se v souvislosti s právními jednáními neúčinnými na základě odporovatelnosti budeme potýkat, jsou trojí. První a základní otázkou je, jaká je povaha odpůrcí žaloby, tedy zda jde o žalobu na určení, žalobu na plnění či tzv. konstitutivní žalobu.[3] Druhá, související otázka se týká věcné příslušnosti soudu: jde o to, zda je o nároku na vydání plnění z neúčinného jednání či jeho rovnocenné náhrady povolán rozhodovat týž soud, který rozhoduje o odpůrcí žalobě. A konečně třetí otázka se týká časové působnosti nových norem.

Vrchní soud v Praze vycházel do novely z myšlenky, že insolvenční správce se nejdříve musí v rámci incidenčního sporu [§ 159 odst. 1 písm. d) IZ] domoci prohlášení neúčinnosti právního úkonu, plnění z tohoto neúčinného právního pak zahrnout do soupisu majetkové podstaty a následně se žalobou na plnění domáhat vydání majetkového prospěchu, který na základě daného právního úkonu ušel z majetkové podstaty.[4] Dle tohoto pojetí tak byl insolvenční správce nucen podstoupit dva soudní spory: jeden u insolvenčního soudu, druhý (zásadně) u obecného soudu osoby, v jejíž prospěch byl neúčinný právní úkon učiněn nebo která z něho měla prospěch.

Tento pohled na odpůrcí žalobu se však zásadně mění, a to doplněním ust. § 239 odst. 4 IZ v tom smyslu, že insolvenční správce se může odpůrcí žalobou domáhat jak určení neúčinnosti dlužníkov

právního jednání, tak vydání (úhrady) příslušného peněžitého plnění.[5] Oba dva tyto nároky přitom mohou být uplatněny současně.

Tato změna ovšem znamená zcela jiné nazírání na samotnou podstatu odpůrcí žaloby. Jestliže dříve bylo nutno odpůrcí žalobu pokládat za žalobu právotvornou, tedy žalobu, již se žaluje na konstitutivní založení, resp. změnu hmotněprávního vztahu,[6] po 1. 1. 2014 je na tuto žalobu nutno hledět jako na žalobu určovací.[7] Pak se je ale třeba ptát, z jakého důvodu ust. § 235 odst. 2 IZ stanovuje, že se neúčinnost dlužníkových právních úkonů zakládá (sic!) rozhodnutím insolvenčního soudu. Dále není jasné, proč by se insolvenční správce, je-li odpůrcí žalobou požadováno též peněžité plnění, měl vůbec domáhat vydání výroku určujícího neúčinnosti právního jednání (jak to předpokládá ust. § 239 odst. 4 IZ), když jde ve své podstatě pouze o otázku předběžnou. Odpůrcí žaloba by v takovém případě měla mít jen podobu žaloby na plnění.[8]

Pokud jde o otázku věcné příslušnosti soudu, je nepochybné, že insolvenční správce může odpůrcí nárok a nárok na plnění uplatnit v jednom řízení odehrávajícím se u jednoho a téhož soudu, totiž soudu insolvenčního. Je nicméně diskutní, zda lze u insolvenčního soudu uplatnit pouze odpůrcí nárok a žalobu na plnění potom podat u místně příslušného okresního soudu. Judikatura vztahující se k institutu odporovatelnosti ustanovená za účinnosti starého občanského zákoníku, resp. textace nového občanského zákoníku by této možnosti napovídaly.[9]

Poslední z výše naznačených otázek se týká časové působnosti novely. Problém spočívá v tom, že vzhledem ke znění přechodného ustanovení v ní obsaženého není patrný její dopad na již zahájená řízení. Jestliže se insolvenční správce v probíhajícím řízení domáhá - ve shodě s právní úpravou účinnou do konce roku 2013 - pouze konstatace neúčinnosti právního jednání, má (nedošlo-li ke změně žaloby, resp. nebylo-li návrhu na její změnu soudem vyhověno) možnost vyvolat další spor u insolvenčního soudu, kterým se bude domáhat plnění do majetkové podstaty? Anebo takovouto žalobu u insolvenčního soudu podat nemůže a je potřeba, aby postupoval dle obecných ustanovení o věcné a místní příslušnosti? Musí insolvenční správce napadnout odpůrcí žalobou i právní jednání učiněná v době od zahájení insolvenčního řízení (do eventuálního prohlášení konkursu), tj. právní jednání, která se do 31. 12. 2013 považovala za neúčinná ze zákona? A co když mu k podání této žaloby již uplynula prekluzivní lhůta?[10]

Shrnutí

Lze konstatovat, že změny, které novela přináší, jsou v naprostém rozporu s podstatou odporovatelnosti, jak byla vnímána do konce předminulého roku. Úkolem soudu rozhodujícího o odpůrcí žalobě totiž nemá být toliko zjišťovat (deklarovat) neúčinnost právního jednání, ale vyslovit (prohlásit, založit) takovou neúčinnost. Přijetí představy odpůrcí žaloby jako žaloby určovací totiž ve svých důsledcích znamená popření rozdílů mezi legální neúčinností právních jednání a jejich pouhou odporovatelností.

Dále je potřeba uvést, že dochází k znejasnění odpovědi na otázku po věcné příslušnosti soudu. Lze proto tvrdit, že v tuto chvíli je znejistěno právo účastníků řízení na spravedlivý proces, jehož základní složkou je právo na zákonný soud a zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny).

Kritikou nejasnosti přechodného ustanovení novely, které může být vyloženo i způsobem, který znamená ztrátu odpůrcího nároku, lze pak výčet výtek uzavřít.

JUDr. Oldřich Řeháček, Ph.D.

JUDr. Milan Vrba, Ph.D.

[CÍSAŘ, ČEŠKA, SMUTNÝ s.r.o.](#)

advokátní kancelář

CITY TOWER

Hvězdova 1716/2b

140 78 Praha 4 Pankrác

Tel.: +420 224 827 884

Fax: +420 224 827 879

e-mail: ak@akccs.cz

[1] Úpravu v ust. § 235 IZ lze aplikovat rovněž na právní úkony dlužníka učiněné před 1. lednem 2008. Jakkoli je to diskutní, takovýto výklad dle rozhodovací praxe insolvenčních soudů nezakládá pravou zpětnou účinnost insolvenčního zákona [usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 24. listopadu 2010, sp. zn. 12 Cmo 9/2010 (KSOS 25 INS 3204/2008)]. Viz též Richter, T. Insolvenční právo. 1. vydání. Praha : ASPI, Wolters Kluwer, 2008, str. 339-340.

[2] Odpůrcí žaloba ve smyslu § 235 a násl. IZ přichází zásadně v úvahu jen tam, kde by se bez takového rozsudku soudu do majetkové podstaty dlužníka na straně žalobce nemohlo dostat žádného plnění, tedy obvykle pokud dlužník na straně žalobce sám neměl z takového svého úkonu vůči svému dlužníku (dlužníku na straně žalované) ke dni zahájení insolvenčního řízení žádnou splatnou pohledávku (rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 4. ledna 2011, sp. zn. 15 Cmo 191/2010). K tomu však též srov. rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 1. února 2012, sp. zn. 39 ICm 6/2010, 103 VSPH 36/2011 (KSPH 39 INS 4800/2009), ve kterém byla řešena otázka ekvivalence vzájemných plnění smluvních stran. Dospěje-li potom insolvenční správce k závěru, že právní úkon není neúčinný, nebo rozhodne-li se neúčinnost právního úkonu neuplatnit, je oprávněn požadovat, aby bylo vydáno plnění, které patří do majetkové podstaty (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. listopadu 1998, sp. zn. 31 Cdo 542/98, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 34/1999).

[3] Viz např. Winterová, A. a kol. Civilní právo procesní. 6. aktualizované vydání. Praha : Linde, 2011, s. 204 a násl.

[4] Srov. např. usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 18. listopadu 2010, sp. zn. Ncp 2311/2010

(in Kučera, F.: Sbíрка insolvenční judikatury. Praha : C. H. Beck, 2012).

[5] Lze dovédit, že by mělo jít i o jiné plnění určené druhově. Stranou necháváme zjevně chybné rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 19. srpna 2010, sp. zn. 13 Cmo 2/2010 (KSOS 22 INS 1796/2008), ve kterém se dovozuje, že insolvenční správce by měl žalovat na plnění i tehdy, bylo-li předmětem odporovatelného právního jednání nepeněžité (individuálně určené) plnění.

[6] V podrobnostech viz Řeháček, O., Vrba, M. K některým otázkám spojeným s neúčinností právních úkonů podle insolvenčního zákona. Právní rozhledy, 2013, č. 9, str. 305 a násl.

[7] K tomu srov. Eliáš, K. a kol. Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. 1. vydání. Praha: Linde Praha a.s., str. 270. Z judikatury viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 30 Cdo 64/2006, podle nějž „[r]ozhodnutí soudu, kterým by bylo určeno, že je vůči žalobci neúčinný dlužníkem učiněný právní úkon, jenž zkracuje uspokojení jeho vymahatelné pohledávky, tuto neúčinnost deklaruje s působností ex tunc.“ Jakkoliv byl tento názor učiněn na podkladě právního stavu, který jej nijak nepodporoval (ba právě naopak), nelze než – poněkud paradoxně – uvedené rozhodnutí označit za dnes aktuální.

[8] Srov. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. února 2011, sp. zn. 31 Cdo 365/2009.

[9] Blíže viz Řeháček, O., Vrba, M. Relativní neúčinnost právních jednání dle nového občanského zákoníku. Právní rozhledy, 2013, č. 21, str. 747 a násl.

[10] Viz § 239 odst. 3 IZ.

© EPRAVO.CZ – Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Přičitatelnost jednání třetích osob dlužníkovi pro účely posouzení neúčinnosti: ano nebo ne?](#)
- [Srážka za prodej v insolvenční při ocenění majetkové podstaty](#)
- [Smlouvy o vzájemném plnění v insolvenční – judikaturní závěry](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)